

◀KATEHEZA V ČASU »KRIZE BOGA«

Predavanje na akademiji ob praznovanju 50. obletnice katehetskega simpozija

Mag. Branko Cestnik

Kakor je v krizi Cerkev, tako je v krizi kateheza

Teolog in kardinal Walter Kasper je nekoč zapisal, da je Cerkev vsakih 500 let v globoki krizi. Kriza Cerkve ne pokonča, temveč se na koncu izkaže kot menjava paradigme in priložnost za nekaj novega. Tudi oznanjevanje – in s tem kateheza – iz vsake krize pride prenovljeno in polno novega zagona.

Prva kriza je bila ob koncu rimskega cesarstva, ko se je zaradi vpada poganskih plemen s severa proti Sredozemlju zdelo, da bo kmalu konec krščanske zgodbe. Ni je bilo konec. Ta ista poganska plemena so v naslednjih stoletjih eno za drugim sprejela evangelij in začela tvoriti krščansko Evropo. Druga kriza je bila po letu 900, v času, ki mu pravimo »temni vek«. Spet vdori poganskih narodov, razpadanje sistema, obenem pa reakcija v clunyski liturgični reformi, kakor tudi v duhovno-mirovniškem gibanju, ki mu je pripadala sv. Ema Krška, v rojstvu viteške duhovnosti ter v kulturi, česar priča so naši Brižinski spomeniki. Tretja kriza Cerkve je nam dobro znana kriza 15. in 16. stoletja: s padcem Carigrada v turške roke, s turškimi vpadi, z moralnim razsulom papeštva, z nastopom protestantizma in zahodnim razkolom. Ta kriza nam je prinesla katekizem in redno katehezo, prevod Svetega pisma v slovenščino, izobraževanje duhovnikov, kopico novih redov in mnogo misijonarskega zaleta.

Zdaj je čas četrte velike krize. Tudi ta kriza izhaja iz več sočasnih dejavnikov. Nekateri so Cerkvi notranji in se z njimi lažje spoprimejo, drugi so zunanji in nanje nimamo velikega vpliva. Nekateri dejavniki se ponavljajo iz prejšnjih kriz (npr. upad duhovnih poklicev), drugi so značilni samo za četrto krizo (npr. ateistični slog življenja). Vsi ti dejavniki pa vplivajo na specifično dejavnost Cerkve, ki je kateheza. Kakor je v krizi Cerkev, tako je v krizi kateheza. Kakor bo Cerkev skozi krizo nekaj starega opustila in začela nekaj novega, tako bo storila tudi kateheza. In tudi obratno. Ne samo kakor bo s Cerkvijo, tako bo s katehezo, temveč tudi kakor bo s katehezo, tako bo s Cerkvijo. Kar se bo dogajalo v katehezi, se bo dogajalo v Cerкви. Kateheza je ena izmed silnic, ki prenavlja Cerkev.

Kateheza v času »krize Boga«, ki je doba zmagoslavja poljubnosti

Četrto veliko krizo zahodne Cerkve bi mogli povzeti v sintagmo »kriza Boga«, ki jo je v pokoncilskem času skoval pred kratkim preminuli teolog Johann Baptist Metz. Toda kriza Boga, o kateri razmišlja Metz, nima ateističnih potez, temveč ima verske poteze. Z drugimi besedami: v krizi je vera v Boga, religioznost ni v krizi. Dogaja se nam, kar je kmalu po koncu druge svetovne vojne napovedal Romano Guardini. Zanj sekularizacija ni bila v izginjanju svetega in zatonu bogov – kot jo še mnogi pojmujejo danes –, temveč v metamorfozi svetega in v vse večji privatizaciji religioznosti. V času krize Boga ne zmaguje ploski ateizem, temveč zmaguje to, kar pogosto srečujemo tudi po slovenskih veroučnih učilnicah: »self servis« katolištvo, malo tega – malo onega – ničesar zares, poljubna osebna moralka, veliko romantike, malo ali nič dogmatike, metamorfoza božiča v sakralizirani prihod cocacolinega Božička, metamorfoza velike noči v praznovanje pomladi ...

Tudi ideološki pristop k religiji ni več bojevit in radikalen, kot je bil še pred desetletji. Danes ideal razsvetljenskih in racionalističnih elit ni izbris religij. Danes je ideal mešanje religij, njihovo niveliranje na isto višino, njihova redukcija na estetiko in zdravje, njihova multi-kulti

uporabnost. Razsodnik, kaj je v religiji prav in kaj narobe, pa je posameznik s svojimi željami. Drug razsodnik sta kapital in država ter njune želje.

Kateheza je v okolju, kjer je sveto podrejeno človeškim potrebam in privatizirano, velik izziv. Neki katehet je dejal, da se pri katehezi počuti kot sv. Jurij, ki se spopada z zmajem sedanje mentalitete, ki je vsa v znamenju poljubnosti in porabništva. Pomnimo situacijo naših predbožičnih katehez. V srcu Cerkve, v srcu župnije, v veroučni učilnici se moramo včasih z otroki prav spopasti za resnico o božiču, ko zatrdimo: »Za božič ne pride Božiček! Za božič se rodi Jezus, Božji sin!«

To pa je situacija, ki ni tipično katehetska. Če se kot katehet tako rekoč v srcu Cerkve, v srcu župnije, v veroučni učilnici spopadaš za resnico o Bogu, je to tipično misijonarska situacija. Z drugimi besedami: veliki kulturni obrat, ko je človek odrinil Boga, religijo pa prilagodil in vzel k sebi, našo katehezo vse bolj spreminja v misijonarsko dejavnost. Na misijon ni več treba iti na ulice, temveč je dovolj, da ga živiš v veroučni učilnici. Paradoks je namreč ta: v Boga oziroma v Kristusovo odrešenjsko delo ni nujno, da verujejo, religiozne vrednote pa vseeno ohranjajo, zato se prenekateri še držijo določenih krščanskih izročil in prihajajo k verouku.

Nov slovenski katehetski načrt to novo situacijo – »krizo Boga v veroučni učilnici« – predvideva in nanjo odgovarja s predlogom reforme kateheze, ki bo vsaj v prvih letnikih bolj kerigmatična in misijonarska. Staro zaporedje oznanjevanje – spreobrnjenje – kateheza je namreč marsikje podrto. V postmodernih časih moramo pri katehezi tako oznanjevati kot spodbujati k spreobrnjenju.

Kateheza v času »krize Boga«, ki je doba pozabljanja trpljenja

Francoski filozof, teoretik postmodernega ateizma André Glucksmann je pred dvema desetletjema spisal knjigo *Tretja smrt Boga*. V njej pravi, da je Bog umrl trikrat: prvič na križu, drugič v knjigah Marxa in Nietzscheja, tretjič v duši evropskega človeka 20. stoletja. Umiranje Boga v duši evropskega človeka ni vesel dogodek. Od zunaj morda deluje kot festival poljubnosti, relativizma, udomačitve svetega, od znotraj pa moremo opaziti neko mračno sredico. Umiranje Boga v duši evropskega človeka 20. stoletja je namreč tesno povezano z obema vojnama, genocidi, Hirošimo, trpljenjem nedolžnih, danes lahko rečemo, da tudi z novejšim islamskim terorizmom. Za Glucksmanna je prav genocid prvi in najpreprostejši dokaz, da Boga ni.

Če se mi, verujoči, ne strinjamo z Glucksmannom, češ kako genocid dokazuje, da Boga ni, se gotovo lahko strinjamo z Johannom B. Metzom, ki je učil, da Bog po Auschwitzu ni več »isti«. Vsesplošna izkušnja zla 20. stoletja je zelo poškodovala naše religiozno čutenje. In to toliko bolj, ker se je zlo – katerega resničnost in šifra je »Auschwitz«, lahko pa bi bila tudi »gulag« ali »Huda jama« – spočelo, zaredilo in prišlo do vrhunca v srcu evropske celine, ki je bila dobro tisočletje impregnirana s krščanstvom. Eden redkih, ki se je pri nas lotil te občutljive teme, je Karel Gržan v knjigi *Le kaj počne Bog v nebesih, ko je na zemlji toliko trpečih?* Ne preseneča, da je Gržanova knjiga slovenski katoliški prostor tiho obšla. Bog in zlo je tema, pred katero trepetamo.

Toda ta poauschwitzski Bog je tiho navzoč tudi v naših veroučnih učilnicah. In sicer kot čutenjska in mišljenjska podstat, ki bi jo lahko označili kot nekakšno podzavestno zamero do Boga. To je tista zamera, zaradi katere človek katehetovim besedam o dobrem Bogu nekje na dnu svoje duše nerad verjame. Kako iz zagate? Bo naša običajna kateheza obenem tudi neke vrste terapija? Bomo skozi katehezo zdravili ranjen odnos med človekom in Bogom? In če je kateheza prikrita terapija, kakšen je primarni postopek te terapije?

»Potreba, da pustimo trpljenju do besede, je pogoj za vsako resnico,« je zapisal Theodor W. Adorno, nemški filozof. Kar se komu zdi kot nerešljiv problem razmerja med Bogom in zlom, postaja rešljiv problem, ko pustimo trpečemu človeku do besede. Zato je po Johannu B. Metz »kriza Boga« tesno povezana s krizo pozabljanja žrtev. Če žrtev nima besede, se zlo zgolj povečuje. Auschwitz kot tak poškoduje naš odnos z Bogom, a poškoduje ga usodno bolj v trenutku, ko začnemo gojiti kulturo pozabe žrtev. Metz celotno porabniško družbo diagnosticira kot nagnjeno k pozabi žrtev. Zaželeno je na primer, da kupuješ pametne telefone, ni pa zaželeno, da vprašaš, kako in s koliko izkoriščanja revnih pridemo do surovin zanje. Od tebe se pričakuje pozaba žrtve.

Naša kateheza v teh razmerah seveda ne bo nekakšna religiozna psihoterapija, bo pa vztrajala na solidarnosti do vsakovrstnih žrtev. Problem zla bo reševala z učenjem, kako se ljubeče spominjati žrtev in kako ljubiti uboge. Naša kateheza ne bo zgolj zakramentalna mistagogija, temveč uvajanje v ljubezen do Kristusovega križa, v umevanje skrivnosti Kristusovega križa, od katerega izvirajo vsi zakramenti. Povedano preprosto: katehiziranec prihodnosti ne bo samo hodil h katehezi v župnijsko učilnico, temveč bo tudi obiskoval bolne in ostarele v svoji bližini ter zbiral pomoč za uboge tega sveta. Katehiziranec prihodnosti bo na vprašanje: »Le kaj počne Bog v nebesih, ko je na zemlji toliko trpečih?« odgovoril: »Bog je tu, ob tebi, ki trpiš, zato ker sem jaz ob tebi.«

Kateheza v času zdravljenja Cerkve

Pred dobrim mesecem je na Teološki fakulteti v Ljubljani potekala enodnevna konferenca s pomenljivim naslovom *O katehezi in pastoralni v času iskanja novega zaupanja v Cerkvi*. Govora je kakopak bilo o finančnih in spolnih škandalih v Cerkvi, ki rušijo zaupanje vanjo. Če pomislimo, da so spolni škandali zlorabe mladoletnih oseb s strani duhovnikov velikokrat pravzaprav škandali, katerih ozadje je bila tudi kate-

heza oziroma katehetski odnos, je jasno, da je morda največja oškodovanka tega dogajanja prav kateheza. Zadeva je usodna za oznanjevanje in katehezo. Janez Vodičar, eden izmed razpravljavcev, je dejal: »V ozračju, kjer ne bomo mogli od sumničenja in nezaupanja preiti v očiščenje in novo rast, je vedno manj verjetno, da bo pričevanje vseh oznanjevalcev v današnjem svetu prinašalo oznanilo odrešenja.«

Spolna zloraba otrok s strani posvečenih oseb v okviru pastoralne in katehetske dejavnosti po svoje ponazarja obe zgoraj navedeni potezi »krize Boga«. Prva poteza: pri pedofilskem duhovniku srečamo relativizem in poljubnost, moralni laksizem do meja zločina in čez, podreditev vere in verske ustanove lastni spolni pohoti. Druga poteza: pri pedofilskem duhovniku srečamo zlo, ki je hudičevsko. V pismu duhovniku na veliki četrtek leta 2002 je papež Janez Pavel II. med drugim zapisal: »Globoko smo pretreseni zaradi grehov nekaterih naših bratov, ki so izdali pri posvetitvi prejeto milost, ko so padli v najhujše oblike »skrivnosti zla«, ki deluje v svetu.« Poljski papež je za pedofilске duhovnike uporabil izraz *mysterium iniquitatis*, ki ga uporabljamo za opis delovanja hudiča v svetu.

Skratka, pedofilski duhovnik je groteskna in kriminalna sinteza »krize Boga« in krize Cerkve na prelomu iz drugega v tretje tisočletje; še več, pedofilski duhovniki potrjujejo preroške besede papeža Pavla VI., ki je leta 1972 dejal: »Satanov dim je vstopil v Božji tempelj.«

Kateheza se je zaradi tega znašla v očesu orkana. To čutimo tudi pri nas. Četudi na Slovenskem nismo priča epidemiji duhovniške pedofilije, nekateri katoliški starši otroka ne vpišejo h katehezi ali zaradi protesta ali zaradi pohujšanja ali zaradi večjega občutka varnosti lastne družine. Tisti, ki ga vpišejo, pa so bolj pozorni do obnašanja kateheta, da se slednji – četudi čist v mislih, besedah in dejanjih – zlahka počuti kot na rentgenu, kar spet ni prijetno.

A kot je dejal papež Frančišek: »Rad bi poudaril nujnost, da sprememo to zlo v priložnost očiščenja.« Če je kateheza v očesu orkana, ima ravno v tej poziciji posebno odgovornost in posebno priložnost, da obnavlja zaupanje in ozdravlja Cerkev. Če so pedofilski škandali duhovnikov nekakšna sinteza »krize Boga«, je ravno zaščita otrok v okolju kateheze naš prvi odgovor na to globoko duhovno krizo. Če bo zaradi zaščite otroka treba prijaviti kakšnega kateheta in bo trpel družbeni ugled Cerkve, to ne bo drugega kot naš obračun s hudičevskimi nakalami in naš obračun s skušnjavo posvetnosti te iste ustanove. To bo spreminjaje zla v priložnost očiščenja.

Zaključek: Dobimo toliko, kolikor upamo

Če zaključim: četrta velika kriza Cerkve se od blizu dotika kateheze. »Kriza Boga«, tipična za to dobo, se čuti tudi v naših veroučnih učilnicah. Kaj zdaj? »Kateheza v času krize Boga« se seveda sliši dramatično. Kdo bi mogel pomisliti, da katehiziramo malodane v apokaliptičnih časih, ko bo marsikaj odvisno od naše hektike in discipline, od super aktivizma in kdo ve od kakšnih novih katehetskih metod. V bistvu pa moramo ostati mirni. Le bolj pozorni moramo biti na določene globinske vzgibe, ki jih pred nas postavlja ta četrta velika kriza v zgodovini Cerkve. Od Svetega Duha si izprosimo darov, ki so v teh časih potrebni. Okrepimo zavest, da smo v krizi mi, medtem ko Sveti Duh ni v krizi. Mi imamo mračno sliko, Sveti Duh že gradi svetlo alternativo.

Krizno obdobje je čas za drugo teologalno krepost – upanje. Papež Frančišek je v letošnji *Poslanici za svetovni dan miru* zapisal: »Upanje je krepost, ki nas postavi na pot in nam da krila, da gremo naprej celo takrat, ko se ovire zdijo nepremagljive.« Na koncu poslanice citira sv. Janeza od Križa, ki pravi: »Dobimo toliko, kolikor upamo.« To je smer-nica za katehezo: v prihodnje bomo imeli takšno katehezo, kakršno bo porodilo naše globoko upanje v Božjo ljubezen in v sodobnega človeka. Dobili bomo toliko, kolikor bomo ušli zankam malodušja in prevzeli držo dejavnega upanja. Žanjci upanja bomo želi toliko, kolikor bomo sejali.